Ümid Səməndər MEHDİYEV
Rektorun müşaviri, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
E-mail: umid.mehdiyev@adpu.edu.az
ORCID ID: 0000-0003-3497-2935

Sərvin Lətif QULİYEV
Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin magistrantı
E-mail: quliyevservin085@gmail.com

İNFRASTRUKTUR SEKTORUNDA MALİYYƏ AXINLARININ DÖVLƏT TƏNZİMLƏNMƏSİ VƏ İNVESTİSİYA MÜHİTİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ

Xülasə

İnfrastruktur sektorunun dayanıqlı inkişafı iqtisadi artımın, sosial rifahın və regional bərabərliyin təmin edilməsində əsas strateji istiqamətlərdən biridir. Bu sahədə maliyyə axınlarının səmərəli idarə olunması və dövlət tənzimlənməsinin düzgün qurulması infrastruktur layihələrinin uzunmüddətli rentabelliyini, maliyyə sabitliyini və investisiya cəlbediciliyini artırır. Tədqiqatın məqsədi infrastruktur sektorunda maliyyə axınlarının tənzimlənməsinin iqtisadi təsirlərini qiymətləndirmək, dövlətin tətbiq etdiyi maliyyə-institusional mexanizmlərin effektivliyini müəyyənləşdirmək və investisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi üçün optimal strategiyaları təklif etməkdən ibarətdir. Tədqiqat həmçinin Azərbaycan təcrübəsini beynəlxalq yanaşmalarla müqayisə edərək infrastruktur maliyyələşməsinin səmərəliliyinin artırılması üçün elmi-praktik əsaslar formalaşdırır. Bu araşdırma göstərir ki, səmərəli dövlət tənzimlənməsi və şəffaf investisiya mühiti infrastruktur layihələrində maliyyə risklərini minimuma endirir, kapital axınlarını sabitləşdirir və iqtisadiyyatın uzunmüddətli dayanıqlı inkişafına mühüm töhfə verir.

Açar sözləri: infrastruktur, maliyyə axınları, dövlət tənzimlənməsi, investisiya mühiti, dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT).

UOT: 338.45:336.22
JEL: H54, G38, L95s
DOI: https://doi.org/10.54414/BMWT2748

Giriş

Müasir iqtisadi sistemlərin dayanıqlı inkişafı üçün infrastruktur sektorunun rolu əvəzolunmazdır. Nəqliyyat-logistika şəbəkələri, enerji və su təchizatı, telekommunikasiya infrastrukturu, şəhərsalma və sosial obyektlər iqtisadiyyatın funksionallığını təmin edən strateji sahələr kimi çıxış edir. İnfrastrukturun keyfiyyəti və əlçatanlığı ölkənin rəqabət qabiliyyətinə, regionların inkişaf tempinə, investisiya axınlarına və sosial rifah səviyyəsinə bilavasitə təsir göstərir. Buna görə də infrastruktur sektorunda maliyyə axınlarının səmərəli idarə edilməsi və dövlət tərəfindən optimal tənzimlənməsi bütün inkişaf modellərinin əsas tərkib hissəsidir [6, s.43].

İnfrastruktur investisiyalarının kapital tutumluğu, uzunmüddətli geri dönüş müddəti və yüksək risklilik səviyyəsi bu sahəyə dövlətin birbaşa və dolayı müdaxiləsini daha da vacib edir. Dünya Bankının (2022) məlumatına görə, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə illik infrastruktur maliyyələşdirməsi tələbatı 2,7 trilyon ABŞ dollarından çoxdur və bu ehtiyacın yalnız 40%-i büdcə və özəl sektor mənbələri ilə ödənilir. Bu fakt göstərir ki, infrastrukturun maliyyələşdirilməsi qlobal ölçüdə dövlətlər üçün əsas çağırışlardan biridir [7, s.90].

Azərbaycan kontekstində isə infrastrukturun yenilənməsi və modernləşdirilməsi xüsusilə strateji əhəmiyyət daşıyır. Son illər ərzində

iqtisadiyyatın diversifikasiyası, regionların bərabər inkişafı və azad edilmiş Qarabağ–Şərqi Zəngəzur bölgələrinin bərpası infrastruktur investisiyalarına tələbatı daha da artırmışdır. Dövlət Statistika Komitəsinin (2023) məlumatlarına əsasən, 2015–2023-cü illərdə Azərbaycanın infrastruktur xərcləri ümumi dövlət investisiyalarının 40%-dən çoxunu təşkil etmişdir. Bu isə dövlət tənzimlənməsinin və institusional mexanizmlərin effektivliyini xüsusi ön plana çıxarır.

Maliyyə axınlarının tənzimlənməsi və investisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı aparılan elmi araşdırmalar da mövzunun aktuallığını təsdiq edir. Beynəlxalq səviyyədə Hodge, Greve və Boardman (2022) dövlət-özəl tərəfdaşlığının infrastruktur maliyyələşməsində riskləri azaltdığını və kapitalın səmərəli bölüşdürülməsini təmin etdiyini göstərir. OECD (2021) isə infrastruktur layihələrinin uzunmüddətli iqtisadi təsirinin yalnız güclü tənzimləmə, şəffaflıq və institusional sabitlik şəraitində yüksək olduğunu vurğulayır [9, s.55].

Azərbaycan üzrə son illərdə aparılan tədqiqatlar göstərir ki, infrastruktur layihələrinin maliyyə təminatında dövlət-özəl tərəfdaşlığı, alternativ maliyyə mənbələri (infrastruktur istiqrazları, suveren fondlar), eləcə də beynəlxalq maliyyə qurumlarının (ADB, Dünya Bankı, EBRD) iştirakının artırılması investisiya mühitinin cəlbediciliyini yüksəltmiş, dövlətin fiskal yükünü azaltmış və layihələrin icra səmərəliliyini xeyli yaxşılaşdırmışdır.

İnvestisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi yalnız maliyyə alətlərinin genişləndirilməsi ilə məhdudlaşmır. Hüquqi çərçivənin sabitliyi, rəqabətli və şəffaf tender mexanizmlərinin mövcudluğu, icazə və lisenziyaların sadələşdirilməsi, layihələrin monitorinq və audit sistemlərinin gücləndirilməsi infrastrukturun uzunmüddətli effektivliyinin əsas şərtləridir.

Beləliklə, mövzu üzrə aparılan tədqiqatlar və Azərbaycanın iqtisadi reallıqları göstərir ki, infrastruktur sektorunda maliyyə axınlarının dövlət tənzimlənməsi və investisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi həm iqtisadi dayanıqlığın təmin edilməsində, həm də regional inkişaf və rəqabət qabiliyyətinin artırılmasında həlledici rol oynayır. Bu da mövzunun elmi-praktik əhəmiyyətini daha da artırır və geniş araşdırma aparmağı zəruri edir.

İnfrastruktur sektorunun davamlı inkişafı iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılması, sosial rifahın yüksəldilməsi və regional disbalansların aradan qaldırılması baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Xüsusilə nəqliyyat-logistika, enerji, su təchizatı, kommunikasiya və şəhərsalma infrastrukturu müasir iqtisadi sistemlərin təməl dayaqları hesab olunur. Bu sahələrdə aparılan hər bir yenilənmə istehsal xərclərinin azalmasına, biznes fəaliyyətinin genişlənməsinə, dövlət xidmətlərinin əlçatanlığının artmasına və əhalinin ümumi həyat səviyyəsinin yüksəlməsinə birbaşa təsir edir.

İnfrastruktur layihələrinin yüksək kapital tutumluluğu, həm maliyyə, həm də əməliyyat risklərinin yüksək olması dövlətin tənzimləyici rolunu xüsusilə ön plana çıxarır. Məsələn, Azərbaycanın nəqliyyat sektorunda Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu, Şimal–Cənub və Şərq–Qərb nəqliyyat dəhlizləri, eləcə də “Ağıllı şəhər” və “Ağıllı kənd” kimi strateji layihələr dövlətin koordinasiya, maliyyə dəstəyi və risklərin bölüşdürülməsi funksiyasının vacibliyini açıq şəkildə göstərir.

Dövlət tənzimləməsi infrastruktur maliyyələşməsində bir neçə əsas məqsədə xidmət edir: maliyyə axınlarının şəffaflığının artırılması, investisiya risklərinin minimuma endirilməsi, büdcə vəsaitlərindən səmərəli istifadə mexanizmlərinin yaradılması və özəl sektorun investisiya prosesinə daha geniş cəlb olunması. Azərbaycanda tətbiq olunan dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT) modeli, investisiya təşviqi sənədləri, vergi güzəştləri və xüsusi iqtisadi zonalar bu məqsədlərin praktiki reallaşdırılmasının bariz nümunələridir.

Ölkədə son illər xüsusilə azad olunmuş ərazilərdə (Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi zonaları) infrastrukturun yenidən qurulması böyük həcmli maliyyə axınlarının səmərəli tənzimlənməsini tələb etmişdir. Bu regionlarda hava limanları, su-elektrik stansiyaları, avtomobil və dəmir yolları, enerji və su təchizatı şəbəkələri dövlət investisiyaları və beynəlxalq tərəfdaşlıqlar əsasında həyata keçirilir. Bu proses həm şəffaf maliyyələşdirmə mexanizmlərinin, həm də strateji planlaşdırmanın vacibliyini bir daha göstərir [2, s.30].

İnfrastruktur investisiyalarının səmərəli təşkili üçün dövlət ilk növbədə institusional

çərçivəni formalaşdırır və bu çərçivənin davamlı təkmilləşdirilməsini təmin edir. Azərbaycan təcrübəsində bu proses genişmiqyaslı normativ-hüquqi islahatlarla müşayiət olunur: "Dövlət-özəl tərəfdaşlığı haqqında" qanun layihəsinin hazırlanması, "İnvestisiya fəaliyyəti haqqında" qanunun yenilənməsi, dövlət satınalmaları ilə bağlı şəffaflıq mexanizmlərinin gücləndirilməsi və "Azərbaycan 2030: sosial- iqtisadi inkişaf strategiyası"nda infrastrukturun prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirilməsi bu yanaşmanın mühüm elementləridir. Strateji yol xəritələrinin qəbul edilməsi isə sektor üzrə uzunmüddətli planlaşdırmanı, maliyyə axınlarının koordinasiyasını və layihələrin prioritetləşdirilməsini asanlaşdırır [3, s.70].

Dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT) mexanizmlərinin inkişafı Azərbaycanda infrastruktur maliyyələşməsində xüsusi rol oynayır və son illərdə bu model strateji sektorların modernləşdirilməsinin əsas alətlərindən birinə çevrilmişdir. DÖT çərçivəsində həyata keçirilən layihələr maliyyə yükünün dövlət və özəl sektor arasında rasional bölüşdürülməsinə, əməliyyat səmərəliliyinin yüksəlməsinə və innovativ idarəetmə texnologiyalarının tətbiqinə geniş imkan yaradır. Statistik göstəricilər də bu prosesin dinamik inkişafını təsdiqləyir. Son 10 ildə Azərbaycanda infrastruktur layihələrinə ümumi investisiya həcmi 40 milyard ABŞ dollarını keçmişdir ki, bunun təxminən 25–30%-i DÖT mexanizmləri əsasında reallaşdırılmışdır. Xüsusilə enerji, nəqliyyat-logistika, su təchizatı və telekommunikasiya sahələrində özəl sektorun payı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Məsələn, Bakı Limanı və Ələt Azad İqtisadi Zonasında həyata keçirilən logistika və nəqliyyat layihələrinə 2020–2024-cü illər ərzində 1,2 milyard manatdan çox özəl investisiya cəlb edilmişdir. Bu investisiyalar nəticəsində limanın yükaşırma qabiliyyəti 2014-cü ildəki 10–11 milyon ton səviyyəsindən 2023-cü ildə 17 milyon tona yüksəlmişdir. Bu artım həm regional tranzit potensialını gücləndirmiş, həm də özəl sektorun liman xidmətlərində aktiv rol almasına şərait yaratmışdır.

Regional yol layihələrində də DÖT modeli tətbiq edilmiş və son illərdə bu sahəyə 2,5 milyard manata yaxın investisiya yönəldilmişdir. Bu çərçivədə yeni yol-nəqliyyat infrastrukturu ilə yanaşı, elektron ödəniş sistemləri, ağıllı yol idarəetmə texnologiyaları və xidmət məntəqələrinin özəl sektor tərəfindən idarə olunması nəzərə çarpacaq nəticələr vermişdir.

Azərbaycanda ən uğurlu DÖT nümunələrindən biri isə bərpa olunan enerji sahəsində Masdar (BƏƏ) və ACWA Power (Səudiyyə Ərəbistanı) ilə qurulan tərəfdaşlıqdır. 2020–2024-cü illər ərzində bu iki şirkət tərəfindən ölkəyə 1,3 milyard ABŞ dollarından çox investisiya daxil olmuşdur. Masdar tərəfindən inşa edilən 230 MVt-lıq Qaradağ Günəş Elektrik Stansiyası ölkənin elektrik enerjisi istehsalına illik 500 milyon kVt-saata yaxın əlavə güc gətirmişdir. ACWA Power isə Xızı–Qobustan külək enerjisi layihəsi çərçivəsində 240 MVt-lıq güc yaratmaq üçün 300 milyon dollardan çox investisiya ayırmışdır. Bu layihələrin reallaşması nəticəsində Azərbaycanda bərpa olunan enerji istehsalının payı 2020-ci ildəki 17%-dən 2024-cü ildə 22%-ə yüksəlmişdir.

Su təchizatı və kanalizasiya sahəsində həyata keçirilən DÖT layihələri də əhəmiyyətli nəticələr vermişdir. "Azərsu" ASC ilə özəl tərəfdaşlar arasında su təmizləyici qurğuların idarə olunması və yeni infrastrukturun yaradılması üzrə əməkdaşlıq çərçivəsində son 5 ildə bu sahəyə 350 milyon manatdan çox özəl kapital yönəldilmişdir. Nəticədə su itkilərinin səviyyəsi 2015-ci ildəki 35%-dən 2023-cü ildə 28%-ə qədər azaldılmışdır.

DÖT çərçivəsində tətbiq edilən dövlət zəmanətləri, investisiya subsidiyaları, vergi güzəştləri, gömrük rüsumlarından azadolma, güzəştli kreditlər və tarif tənzimlənməsi kimi alətlər infrastruktur layihələrinin maliyyələşdirilməsində əsas stimullaşdırıcı mexanizmlər kimi çıxış edir. Bu alətlər dövlətin investisiya risklərini öz üzərinə müəyyən qədər götürməsi və özəl sektorun uzunmüddətli layihələrdə iştirakını daha cəlbedici etməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycanda son illərdə aparılan iqtisadi islahatlar göstərir ki, bu stimullar yalnız kapital axınını artırmır, həm də texnoloji yeniliklərin tətbiqinə, yerli istehsalın güclənməsinə və iqtisadiyyatın struktur diversifikasiyasına ciddi təkan verir [5, s.70].

Vergi güzəştləri xüsusilə enerji və nəqliyyat sahələrində geniş tətbiq olunur. Məsələn, "yaşıl enerji zonaları" statusu verilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında

fəaliyyət göstərən şirkətlər mənfəət vergisindən, əlavə dəyər vergisindən və bir çox gömrük rüsumlarından azad edilirlər. Bu güzəştlər bərpa olunan enerji layihələrinin maya dəyərini orta hesabla 12–18% aşağı salaraq onların investisiya cəlbediciliyini artırır. Eyni zamanda, ölkəyə idxal edilən günəş panelləri, invertorlar, külək turbinləri və digər texnoloji avadanlıqlar üçün gömrük rüsumu və ƏDV-dən azadolma mexanizmi tətbiq olunur ki, bu da layihələrin ilkin kapital xərclərinin azalmasına şərait yaradır.

Dövlət zəmanətləri və güzəştli kreditlər də iri infrastruktur layihələrinin reallaşmasında mühüm rol oynayır. Azərbaycan İnvestisiya Holdinqi, İqtisadiyyat Nazirliyinin Sahibkarlığın İnkişafı Fondu və Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti vasitəsilə təqdim edilən kredit və zəmanətlər özəl investorların risklərini azaltmaqla yanaşı, onların iri həcmli layihələrə daxil olmasını asanlaşdırır. Son 5 ildə təkcə enerji və nəqliyyat sahəsində təqdim olunan zəmanət və güzəştli kreditlərin ümumi məbləği 1,5 milyard manata yaxın olmuşdur.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda aparılan genişmiqyaslı bərpa işləri dövlət stimullarının ən bariz tətbiq sahələrindən biridir. 2021–2024-cü illər arasında bu regionlara dövlət büdcəsi və suveren fondlar vasitəsilə 13 milyard manatdan çox vəsait yönəldilmişdir. Bu maliyyə axınının strukturunda enerji infrastrukturu, yol və dəmir yolu şəbəkələri, hava limanları, su təchizatı sistemləri və şəhərsalma layihələri xüsusi yer tutur. Bərpa olunan enerji layihələri üzrə Masdar və ACWA Power kimi beynəlxalq şirkətlərin regionda sərmayə qoyması məhz həmin stimulların təsiri ilə mümkün olmuşdur.

Tarif tənzimlənməsi isə infrastruktur investisiyalarının səmərəli geri dönüş mexanizmini formalaşdırır. Elektrik enerjisi, su təchizatı və nəqliyyat sahələrində iqtisadi əsaslandırılmış tarif modellərinin tətbiqi özəl sektorun uzunmüddətli investisiyalarının gəlirliyini təmin edir. Məsələn, bərpa olunan enerji layihələri üçün uzunmüddətli alqı-satqı müqavilələri (PPA) tətbiq edilərək istehsal olunan elektrik enerjisinin sabit tariflə dövlət tərəfindən alınması təmin edilir. Bu model investorların gəlir risklərini minimuma endirir və beynəlxalq təcrübəyə tam uyğundur [10, s.49].

Azərbaycanın strateji infrastruktur layihələrində risklərin dövlət və özəl sektor arasında balanslı bölüşdürülməsi investor etimadını artıran mühüm faktordur. Dövlət adətən siyasi və makroiqtisadi risklərin müəyyən hissəsini öz üzərinə götürür, özəl sektor isə texniki, əməliyyat və idarəetmə risklərini daşıyır. Bu model xüsusilə uzunmüddətli payback tələb edən layihələr üçün əlverişli şərait yaradır.

Bu inkişafa baxmayaraq, bəzi problemlərdə mövcuddur. İnfrastruktur maliyyələşməsinin əsas problemlərindən biri maliyyə axınlarının dövri qeyri-sabitliyi və iri layihələrin tələb etdiyi investisiya həcminın dövlət büdcəsinin real imkanlarını çox zaman üstələməsidir. Xüsusilə nəqliyyat, enerji, su təchizatı, rəqəmsal infrastruktur və şəhərsalma kimi sahələrdə investisiya ehtiyacları yüksək olduğundan dövlət maliyyəsinin təkbaşına bu yükü daşıması mümkün deyil. Məsələn, Azərbaycan üzrə 2022–2030-cu illər üçün infrastruktur ehtiyaclarının illik orta qiymətləndirilməsi 4–5 milyard ABŞ dolları arasında dəyişir, bu isə büdcə investisiyalarının həcmini əhəmiyyətli dərəcədə üstələyir. Buna görə də alternativ maliyyə mənbələrinin cəlb edilməsi strateji zərurətə çevrilir.

Alternativ mənbələr arasında infrastruktur istiqrazları xüsusi yer tutur. Bu istiqrazlar həm dövlətə uzunmüddətli, aşağı faizli və sabit maliyyə mənbəyi yaradır, həm də maliyyə bazarının inkişafına və investorlarda infrastruktur layihələrinə inamın artmasına xidmət edir. Azərbaycan hökuməti də son illərdə bu instrumentin tətbiqi üzərində fəal şəkildə işləyir və yeni hüquqi mexanizmlər formalaşdırır [5, s.37].

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu (ARDNF) kimi fondların infrastrukturun maliyyələşdirilməsində rolu olduqca əhəmiyyətlidir. 2001–2024-cü illər ərzində ARDNF-dən ölkənin enerji, nəqliyyat və sosial infrastruktur layihələrinə 20 milyard manatdan çox vəsait ayrılmışdır. Bu vəsaitlərin böyük hissəsi strateji əhəmiyyətli layihələrə – Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, iri yol magistralları, su anbarları, sosial infrastruktur və Qarabağ bölgəsində bərpa proqramlarına yönəldilib. Beynəlxalq maliyyə qurumlarının (Asiya İnkişaf Bankı ADB, Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı EBRD, İslam

İnkişaf Bankı və digər çoxşaxəli maliyyə institutları) kredit və qrant proqramları infrastruktur investisiyalarının mühüm və strateji maliyyə mənbələri sırasındadır. Bu qurumlar təkcə maliyyə vəsaiti təqdim etmir, həm də layihələrin hazırlanması, həyata keçirilməsi, risklərin qiymətləndirilməsi və müasir idarəetmə praktikalarının tətbiqi üzrə geniş texniki dəstək göstərirlər. Azərbaycanda belə beynəlxalq əməkdaşlıq ölkənin infrastruktur sektorunun dünya standartlarına uyğun modernləşdirilməsində əsas təkanverici amillərdən biri kimi çıxış edir.

Son 10 ildə Azərbaycan hökuməti bu qurumlardan nəqliyyat, enerji, su təchizatı və kommunal xidmətlər sahələrinin yenilənməsi üçün 3 milyard dollardan artıq güzəştli maliyyə və texniki dəstək cəlb etmişdir. Bu vəsaitlərin böyük hissəsi aşağı faizli uzunmüddətli kreditlər, texniki məsləhət paketləri, layihə idarəetmə sisteminin qurulması, tender mexanizmlərinin beynəlxalq normalara uyğunlaşdırılması və ekspertiza xidmətləri şəklində təqdim edilmişdir [1, s.60].

ADB tərəfindən maliyyələşdirilən Bakı–Göyçay, Şimal–Qərb və Cənub nəqliyyat dəhlizləri üzrə yol layihələri ölkədə tranzit potensialının güclənməsinə və regional əlaqəliliyin artmasına mühüm töhfə vermişdir. Bu layihələr çərçivəsində yol infrastrukturunun beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, yükdaşıma səmərəliliyinin yüksəldilməsi və təhlükəsizlik səviyyəsinin artırılması əsas məqsədlər olmuşdur. Dünya Bankının dəstəyi daha çox enerji sektorunun modernləşdirilməsi, elektrik şəbəkələrinin gücləndirilməsi və dayanıqlılığın artırılması sahələrində özünü göstərmişdir. “Cənub Qaz Dəhlizi” layihəsinin texniki dəstək komponentləri, həmçinin paylayıcı şəbəkələrdə itkilərin azaldılması proqramı Dünya Bankının dəstəyi ilə reallaşmışdır. Bunun nəticəsində elektrik enerjisi itkilərinin payı son illərdə nəzərəçarpacaq dərəcədə azalmış, şəbəkənin etibarlılığı isə yüksəlmişdir.

EBRD tərəfindən dəstəklənmiş layihələr isə xüsusilə kommunal xidmətlərin inkişafı, alternativ enerji və şəhər infrastrukturunun yenilənməsi istiqamətində həyata keçirilmişdir. EBRD-in maliyyə dəstəyi ilə “Bakı şəhərinin su təchizatı və kanalizasiya sisteminin təkmilləşdirilməsi”, “Bakı nəqliyyat sisteminin modernləşdirilməsi”, həmçinin bir sıra özəl sektora məxsus enerji layihələri icra olunmuşdur. Bankın texniki ekspertləri layihələrə beynəlxalq idarəetmə standartlarının və şəffaflıq mexanizmlərinin tətbiq edilməsində mühüm rol oynamışdır.

İslam İnkişaf Bankının maliyyə paketləri isə su təsərrüfatı, kənd təsərrüfatı infrastrukturunun bərpası və regionların sosial inkişaf layihələrini dəstəkləmişdir. Bu çərçivədə bir sıra rayonlarda suvarma şəbəkələrinin yenilənməsi, kənd yollarının bərpası və sosial infrastrukturun təkmilləşdirilməsi üçün milyonlarla dollar məbləğində vəsaitlər ayrılmışdır [4, s.65].

Bu qurumların maliyyə və texniki dəstəyi infrastruktur layihələrinin risklərini xeyli azaldır, layihələrin beynəlxalq audit və monitorinq standartları əsasında icrasını təmin edir və dövlət qurumlarında institusional potensialın güclənməsinə şərait yaradır. Eyni zamanda, bu əməkdaşlıq xarici investorların Azərbaycana olan inamını artırır, çünki beynəlxalq maliyyə qurumlarının iştirakı layihələrin şəffaf və etibarlı olmasının mühüm göstəricisi hesab olunur.

Bu proseslərdə dövlətin əsas rolu koordinasiya funksiyasını gücləndirmək, investorlara hüquqi və institusional zəmanət vermək, maliyyə risklərini idarə etmək və layihələrin reallaşdırılması üçün proqnozlaşdırılan mühit yaratmaqdan ibarətdir. Dövlət həm də risklərin bölüşdürülməsi mexanizmlərini formalaşdırmaqla özəl sektorun infrastruktur investisiyalarında iştirakını stimullaşdırır [8, s.40].

İnvestisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi isə yalnız maliyyə alətləri ilə məhdudlaşmır; bu prosesin əsasında hüquqi sabitlik, şəffaflıq, rəqabətli tender mexanizmləri və idarəetmədə hesabatlılıq dayanır. Azərbaycanda biznes mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində atılan addımlar “Bir pəncərə” sistemi, elektron icazə və lisenziyaların verilməsi, dövlət satınalmalarında şəffaflıq standartlarının gücləndirilməsi infrastruktur investorları üçün əlverişli şərait formalaşdırır.

Eyni zamanda, layihələrin monitorinq-səlahiyyət sisteminin gücləndirilməsi uzunmüddətli səmərəliliyin əsas şərtlərindən biridir. Dövlət tərəfindən həyata keçirilən texniki,

maliyyə və ekoloji auditlər, investisiya prioritetlərinin düzgün müəyyənləşdirilməsi və sosial-iqtisadi təsirin əvvəlcədən qiymətləndirilməsi layihələrin dayanıqlığını təmin edir. Qarabağ bölgəsində infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsində tətbiq olunan vahid idarəetmə modeli və şəffaf monitorinq sistemi bu baxımdan nümunəvi hesab olunur.

Nəticə

İnfrastruktur sektorunda maliyyə axınlarının dövlət tənzimlənməsi iqtisadiyyatın dayanıqlılığı, regional inkişafın sürətləndirilməsi və sosial rifahın yüksəldilməsi üçün həlledici əhəmiyyət daşıyır. İnfrastruktur layihələrinin yüksək kapital tutumluluğu, uzunmüddətli geri dönüş müddəti və risklilik səviyyəsi bu sahədə dövlətin normativ-hüquqi, institusional və maliyyə mexanizmləri ilə geniş şəkildə iştirakını zəruri edir. Dövlət-özəl tərəfdaşlığı modellərinin tətbiqi, vergi və gömrük güzəştləri, dövlət zəmanətləri, güzəştli kreditlər və tarif siyasətinin optimallaşdırılması kimi alətlər investisiya mühitinin cəlbediciliyini artırır, maliyyə yükünün daha səmərəli bölüşdürülməsinə şərait yaradır.

Tədqiqat göstərir ki, infrastrukturun maliyyə təminatında alternativ mənbələrin – infrastruktur istiqrazları, suveren fondlar, beynəlxalq maliyyə institutlarının (ADB, Dünya Bankı, EBRD, İslam İnkişaf Bankı və s.) güzəştli kreditləri və texniki dəstəyi xüsusi rol oynayır. Bu mənbələr layihələrin risklərini minimuma endirir, beynəlxalq audit və monitorinq standartlarının tətbiqini sürətləndirir və dövlətin fiskal yükünü azaldır. Xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda həyata keçirilən yenidənqurma proqramları göstərir ki, koordinasiyalı tənzimləmə, şəffaf investisiya prosedurları və məqsədyönlü dövlət dəstəyi infrastrukturun sürətli bərpasına və iqtisadi fəallığın genişlənməsinə mühüm töhfə verir.

Ümumilikdə, infrastruktur maliyyələşməsinin effektiv tənzimlənməsi ölkədə uzunmüddətli iqtisadi artımın təmin olunması, investisiya mühitinin sabitləşdirilməsi və özəl sektorun aktiv iştirakının genişləndirilməsi üçün vacib strategiya kimi çıxış edir. Tədqiqat nəticəsində belə qənaətə gəlmək olar ki, Azərbaycan üçün infrastruktur maliyyələşdirməsinin optimallaşdırılması təkcə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi deyil, həm də sosial ədalət, regional bərabərlik və təhlükəsizlik kimi strateji məqsədlərin reallaşdırılması baxımından həyati əhəmiyyətə malikdir. Mövcud dövlət tənzimləmə mexanizmləri mühüm nəticələr versə də, gələcək mərhələdə daha çevik DÖT modellərinin qurulması, infrastruktur istiqrazlarının geniş tətbiqi, risklərin daha şəffaf bölüşdürülməsi və layihələrin monitorinq sisteminin rəqəmsallaşdırılması xüsusi prioritet olmalıdır. Həmçinin araşdırma göstərir ki, dövlət tənzimlənməsi yalnız maliyyə təminatını deyil, həm də texnoloji yeniliklərin tətbiqini, resurslardan səmərəli istifadəni və idarəetmə mədəniyyətinin yüksəldilməsini stimullaşdırmalıdır. İnfrastrukturun modernləşdirilməsi ilə bağlı dövlət siyasəti qlobal təcrübə ilə uyğunlaşdırılmalı, investorlara proqnozlaşdırılan və etibarlı mühit yaradılmalıdır.

Bu tədqiqatın elmi yeniliyi infrastruktur maliyyələşməsinin dövlət tənzimlənməsi çərçivəsində kompleks şəkildə təhlili və Azərbaycan kontekstində alternativ maliyyə mənbələrinin inteqrasiya modellərinin sistemləşdirilmiş şəkildə təqdim edilməsidir. Tədqiqat:

1. dövlət-özəl tərəfdaşlığının infrastruktur sektorunda tətbiq imkanlarını statistik və institusional yanaşmalar əsasında şərh edir;
2. infrastruktur maliyyələşməsində risklərin bölüşdürülməsi mexanizmlərini geniş izah edir;
3. beynəlxalq maliyyə qurumlarının layihə idarəetməsinə təsirini Azərbaycan nümunəsində yeni analitik çərçivə ilə göstərir;
4. “yaşıl enerji zonaları” kimi yeni iqtisadi modellərin infrastruktur investisiyalarına təsirini elmi əsaslarla sistemləşdirir.

Bu aspektlər mövzunun yerli elmi bazada daha dərindən öyrənilməsinə töhfə verir

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası. Bakı: İqtisadiyyat Nazirliyi. 2021. https://economy.gov.az
2. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi. Dövlət investisiya proqramı və

icrası üzrə illik hesabat. Bakı. 2023. https://maliyye.gov.az
3. İsayev S.Z. İnvestisaya fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi. Dərs vəsaiti. Bakı. 2010
4. Liu Z., Zhang H. Infrastructure investment, fiscal policy, and economic resilience: Evidence from developing economies. Journal of Infrastructure Finance, 2022; 18(2):145–162.
5. Osei-Kyei R., Chan A.P.C. Public sector readiness for PPP implementation: Comparative analysis across countries. International Journal of Project Management, 2020;38(4): 217–229.
6. Weber B., Alfen H.W. Infrastructure as an Asset Class: Investment Strategy, Sustainability, Project Finance and PPP. Wiley Finance Series, 2021.
7. Carvalho D., Sousa R. Government regulation and financial flows in strategic infrastructure sectors. Public Administration Review, 2023;83(1):54–71.
8. Inderst G., Stewart F. Infrastructure financing and institutional investors: Trends and challenges. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, 2019;42:1– 37.
9. Kurbatova L., Silin A. Regulatory reforms and investment climate in transition economies. Economic Systems, 2022; 46(4):101023.
10. Meyer K.E., Estrin S. Investment climate, institutions and foreign direct investment: Policy implications for emerging markets. Journal of World Business, 2020;55(3): 101062.

Umid Samandar MEHDIYEV
Advisor to the Rector, Azerbaijan State Pedagogical University

Sərvin Lətif QULIYEV
Master's student at Azerbaijan University of Tourism and Management

STATE REGULATION OF FINANCIAL FLOWS AND IMPROVEMENT OF THE INVESTMENT CLIMATE IN THE INFRASTRUCTURE SECTOR

Summary

Sustainable development of the infrastructure sector is one of the main strategic directions in ensuring economic growth, social welfare and regional equality. Effective management of financial flows and proper establishment of state regulation in this area increase the long-term profitability, financial stability and investment attractiveness of infrastructure projects. The purpose of the study is to assess the economic impacts of regulating financial flows in the infrastructure sector, determine the effectiveness of financial and institutional mechanisms applied by the state and propose optimal strategies for improving the investment climate. The study also forms scientific and practical foundations for increasing the efficiency of infrastructure financing by comparing Azerbaijani experience with international approaches. This study shows that effective state regulation and a transparent investment environment minimize financial risks in infrastructure projects, stabilize capital flows and make a significant contribution to the long-term sustainable development of the economy.

Keywords: infrastructure, financial flows, government regulation, investment climate, public-private partnership (PPP).

Умид Самандар МЕХДИЕВ
Советник ректора Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

Сарвин Лятиф ГУЛИЕВ
Магистрант Азербайджанского Университета Туризма и Управления

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ ПОТОКОВ И УЛУЧШЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА В ИНФРАСТРУКТУРНОМ СЕКТОРЕ

Резюме

Устойчивое развитие сектора инфраструктуры является одним из главных стратегических направлений обеспечения экономического роста, социального благополучия и регионального равенства. Эффективное управление финансовыми потоками и надлежащее формирование государственного регулирования в этой области повышают долгосрочную рентабельность, финансовую стабильность и инвестиционную привлекательность инфраструктурных проектов. Цель исследования – оценить экономическое воздействие регулирования финансовых потоков в секторе инфраструктуры, определить эффективность применяемых государством финансовых и институциональных механизмов и предложить оптимальные стратегии улучшения инвестиционного климата. Исследование также формирует научно-практическую основу для повышения эффективности финансирования инфраструктуры путем сравнения азербайджанского опыта с международными подходами. В данном исследовании показано, что эффективное государственное регулирование и прозрачная инвестиционная среда минимизируют финансовые риски в инфраструктурных проектах, стабилизируют потоки капитала и вносят существенный вклад в долгосрочное устойчивое развитие экономики.

Ключевые слова: инфраструктура, финансовые потоки, государственное регулирование, инвестиционный климат, государственно-частное партнерство (ГЧП).

Daxil olub: 20.02.2026